

شورای سیاست گذاری حوزه های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش (مقطع سطح سه)

استان تهران شهر تهران مدرسه علمیه تخصصی امام حسن مجتبی علیه السلام

عنوان

مطالعه تطبیقی جهاد و دفاع در قرآن

با تاکید بر تفسیر المیزان و المنار

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین آقای محمد اکبری

نگارنده

لیلا مسلمی

سال تدوین

۱۴۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه

حمد و ستایش مخصوص خدایی است که سراسر هستی‌اش رحمت و مهربانی است. او که نوری جاودانه را در قلبمان قرار داد و با کرامت و بزرگی‌اش ما را از تاریکی‌ها به سوی روشنایی هدایت کرد. هرگاه به نعمت‌های بی‌پایان او می‌نگریم، قلب ما به عشق و قدردانی مملو می‌شود. ای بخشنده بی‌نهایت، هر لحظه از زندگی‌ام، تجلی عظمت توست و از این رو، تو را می‌ستایم و می‌پرستیم که خالق تمامی زیبایی‌ها هستی.

تقدیم به خدایی که آفرید جهان را، انسان را، عقل را، علم را، معرفت و عشق را، این تحفه فقیرانه را به محضر مبارک حضرت صدیقه کبری فاطمه زهرا سلام الله علیها تقدیم می دارم که با بذل جان خود و اولاد پاکش قلم آموز بشریت شد و مشق عشق آموخت و راه متعالی شدن را نمایان ساخت و برای نجات بشریت از منجلاّب جهالت و منیّت و برفشانندن بر بام بلند سیادت و سعادت توحیدی دمی نیاسود و خود را به زحمت انداخت تا درهای رحمت و مغفرت الهی را به سوی انسان ها بگشاید.

همچنین تقدیم به محضر نورانی حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها سلاله پاکش، این اثر گرچه لایق آن ذات اقدس و فیض الهی نیست اما به دو دست نیاز به محضر نورانشان تقدیم می شود، بدان امید که به نظرشان لایق نظر گردد. إن شاء الله

پروردگارا!

به فرزاندانی که زوایای تیره اندیشه‌ام را با آموزگاری خویش روشن نموده اند اجر فراوان ده و مرا
قدردان آنان و پروردگار شان بنما. اکنون که به یاری حضرت حق، تألیف این پایان نامه به پایان رسید، به
رسم ادب و شاگردی، بر خود فرض می دانم از محضر بزرگوارانی که بنده را یاری رساندند تشکر کنم.
از وجود استاد برجسته و فرهیخته استاد حجت الاسلام والمسلمین محمد اکبری که عالمانه، متواضعانه و
دلسوزانه روشنگر

راه شاگردان خویشند صمیمانه سپاسگزارم.

و با سپاس از اساتید داور و مدیریت محترم حوزه علمیه امام حسن مجتبی ^{علیه السلام} سرکارخانم خدابنده‌لو
خالصانه و دلسوزانه درمحضرشان تملذ کردم کمال تشکر را دارم.

همچنین از معاونت پژوهش مخصوص سرکار خانم نعمتی، که صبورانه مرا در این راه یاری کردند کمال
تشکر را دارم.

و از خانواده عزیزم که همواره در این راه یاری و حمایت کردند، سپاسگزارم.

منابع و مأخذ

* قرآن کریم، ترجمه آیت الله مکارم شیرازی.

* نهج البلاغه، ترجمه دشتی.

الف) کتب فارسی

۱. بابایی، علی اکبر، مکاتب تفسیری، ج ۲، چاپ اول، قم: انتشارات سمت، ۱۳۸۱.
۲. بهشتی دامغانی، ابراهیم، دفاع مشروع در فقه اسلامی، چاپ اول، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار^{علیهم السلام}، ۱۳۹۱.
۳. بهشتی دامغانی، ابراهیم، دفاع مشروع در انتخاب اسلامی، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار^{علیهم السلام}، ۱۳۹۱.
۴. بیستونی، محمد، ترجمه مجمع البیان، ج ۱۰، بیان جوان، ۱۳۹۰.
۵. بیگم امین، نصرت، تفسیر مخزن العرفان در علوم قرآن، ج ۱۳، نهضت زنان مسلمان، بی تا.
۶. _____، مخزن العرفان در تفسیر القرآن، ج ۲، بخش ۲، انجمن حمایت از خانواده‌های بی سرپرست اصفهان، بی تا.
۷. پارسا، غلامعلی، جوانان در جهاد در شهادت، مشهد: نشر الف، ۱۳۸۵.
۸. ثقفی تهرانی، محمدتقی، روان جاوید، ج ۲، چاپ سوم، تهران: انتشارات برهان، ۱۳۹۸.
۹. جوادی آملی، عبدالله، توحید در قرآن، چاپ اول، قم: سامرا، بی تا.
۱۰. حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، ج ۱، قم: زمزم هدایت، بی تا.
۱۱. _____، معارف و معاریف، ج ۲، تهران: بنیاد، ۱۳۸۵.
۱۲. حسینی شاه عبدالعظیمی، سیدحسین، تفسیر اثنی عشری، ج ۵، چاپ اول، تهران: میقات، ۱۳۶۳.
۱۳. حسینی طهرانی، محمد حسین، مهتابان، چاپ هشتم، مشهد: نور ملکوت قرآن، ۱۴۲۶ ق.
۱۴. خرمشاهی، بهاءالدین، دانشنامه قرآن و قرآن پژوهشی، ج ۱، تهران: دوستان و ناهید، ۱۳۷۷.
۱۵. _____، دانشنامه قرآن، ج ۱، تهران: دوستان و ناهید، ۱۳۷۷.
۱۶. خمینی، روح الله، موسوعه امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۱، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۹ ش.
۱۷. دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه، قم: مشهور، ۱۳۷۹.
۱۸. رضایی اصفهانی، محمدعلی، تفسیر قرآن مهر، ج ۲، قم: پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن، ۱۳۸۷ ه.ق.
۱۹. روح الهی، ناهید، فلسفه و آداب جهاد از دیدگاه قرآن و روایات، بی جا، ۱۳۹۶.
۲۰. سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، ج ۱، چاپ چهارم، تهران: کوشش، ۱۳۷۹.
۲۱. شامبیاتی، هوشنگ، حقوق جزای عمومی، ج ۱، تهران: پازنگ، ۱۳۷۱.

۲۲. صادقی تهرانی، محمد، ترجمان فرقان، ج ۵، چ ۱، شکوانه، ۱۳۸۸.
۲۳. طاهری خرم آبادی، سیدحسن، جهاد در قرآن، قم: تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰.
۲۴. طباطبائی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیرالقرآن، ج ۲، چاپ پنجم، قم: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴.
۲۵. _____، المیزان فی تفسیرالقرآن، ج ۹، قم: بیان جوان، ۱۳۹۰.
۲۶. عطار، داوود، تجاوزالدفاع الشرعی، ترجمه بهمن رازانی، ج ۲، مرکز اسلامی، چاپ اول، ۱۴۲۲ ق.
۲۷. علوی مهر، حسین، روش‌ها و گرایش‌های تفسیری، ص ۲۴۹؛ حوزه علمیه قم دفتر تبلیغات اسلامی، مرزبان وحی و خرد، چاپ اول، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۱.
۲۸. علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، ج ۲، چاپ هفتم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.
۲۹. عنایت، حمید، سیری در اندیشه سیاسی غرب، چاپ هفتم، امیرکبیر، ۱۳۸۹.
۳۰. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۳، چ ۱۱، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳.
۳۱. قمی، عباس، مفاتیح الجنان، ترجمه الهی قمش‌ای، قم: اسماعیلیان، ۱۳۸۲.
۳۲. کنگره سرداران، امیران و فرماندهان و ۸۰۰۰ شهید استان همدان، جهاد و دروازه بهشت، همدان: نازلی، ۱۳۸۶.
۳۳. گلدوزیان، ایرج، بایسته‌های حقوق جزای عمومی، چ ۱۲، تهران: میزان، ۱۳۸۴.
۳۴. مصباح یزدی، محمدتقی، جنگ و جهاد در قرآن، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۸۳.
۳۵. مطهری، مرتضی، جهاد، تهران: صدرا، ۱۳۸۱.
۳۶. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۳، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۳.
۳۷. میرجلیلی، حسن، روش علامه طباطبائی در تفسیر المیزان، چاپ اول، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، بی‌تا.
۳۸. نوربها، رضا، زمینه حقوق جزای عمومی، چ ۱۱، تهران: کتابخانه گنج دانش، ۱۳۸۳.
۳۹. نوری، حسین، جهاد، تهران: فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۷.
۴۰. واعظی، خلیل، دفاع مشروع در حقوق جزای ایران، بوستان کتاب، ۱۳۷۹.

ب) کتب عربی

۴۱. ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمدبن علی، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ج ۲، دارالشریف، ۱۴۰۹ ق.
۴۲. ابن عاشور، محمدطاهر، تفسیر التحریر التنویر، ج ۱۰، بیروت: مؤسسه التاریخ العربی، بی‌تا.
۴۳. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۳، چ سوم، بیروت: دار صادر، ۱۴۱۴هـ.
۴۴. جعفر سبحانی، الایمان و الکفر فی العقاب و السنه، قم: مؤسسه امام صادق علیه السلام، ۱۴۱۶ق.

۴۵. الجواهری، محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، مترجم: عباس قوچانی، بیروت: دارالحیاء التراث العربی، ۱۳۶۲، ص ۱۱ و ۱۲.
۴۶. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه.
۴۷. حرعاملی، محمدبن الحسن، وسائل الشیعه، ج ۱۱، الاسلامیه، بی تا.
۴۸. حسینی زبیدی، مرتضی، تاج العروس، ج ۱۱، دارالهدایه، ۱۳۸۵.
۴۹. حلی، حسن بن یوسف بن مطهر، تذکره الفقهاء، قم: مؤسسه آل البيت، ج ۹، چاپ اول، ۱۴۰۸.
۵۰. حیدری، کمال، اصول التفسیر و التأویل، مقارنه منهجیه بین آراء الطباطبائی و ابرز المفسرین، ج ۱، چاپ دوم، قم: دارالفراقد، ۱۳۸۶.
۵۱. خمینی، روح الله، التحریرالوسیله، ج ۱، چاپ اول، مؤسسه مطبوعات در العلم، بی تا.
۵۲. خواجهگی شیرازی، محمدبن احمد، النهایه فی مذهب الامامیه، تهران: قبله، ۱۳۷۵.
۵۳. داورپناه، ابوالفضل، انوار العرفان فی تفسیر القرآن، ج ۴، تهران: کتابخانه صدر، ۱۳۶۶.
۵۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، المکتبه المرتضویه لاحیاء الاشارالجعفریه، بی جا، بی تا.
۵۵. رشید رضا، محمد، تفسیر المنار، ج ۲، الهیئه المصریه العامه الكتاب، ۱۹۹۰م.
۵۶. سید مرتضی، علی بن حسین، الذخیره فی علم الکلام، قم: جامعہ مدرسین، بی تا.
۵۷. الشاربی، سیدقطب ابراهیم حسین، تفسیر فی ظلال القرآن، ج ۲، بیروت - القاهره: دارالشروق، ۱۴۱۲هـ.
۵۸. طباطبائی یزدی، سید محمدکاظم، العروۃ الوثقی فیها تعم به البلوی، ج ۱، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۹.
۵۹. طباطبائی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۰، بیروت، مؤسسه الاعلمی، ۱۴۱۷ ق.
۶۰. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، ج ۴، بیروت لبنان: دارالمعرفه، ۱۴۱۲ ق.
۶۱. _____، مجمع البیان، ج ۵، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۰۸ هـ.ق.
۶۲. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، ج ۵، نشر مرتضوی، ۱۳۷۵.
۶۳. طوسی، ابو جعفر بن محمد حسن بن علی بن حسن، النهایه، ج ۱، بی جا، ۱۴۱۳ق.
۶۴. طوسی، محمدبن حسن، التبیان فی تفسیرالقرآن، ج ۵، بیروت: داراحیاء التراث العربی، بی تا.
۶۵. طب، سیدعبدالحسین، اطیب البیان، ج ۱۶، مؤسسه جهانی سبطین علیهم السلام، ۱۳۸۴.
۶۶. _____، اطیب البیان، چاپ دوم، تهران: اسلام، ۱۳۷۸.
۶۷. فخررازی، محمدبن عمر، التفسیر الکبیر مفاتیح الغیب، ج ۵، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۲۰.
۶۸. فیض کاشانی، محمدبن شاه مرتضی، تفسیر الصافی، ج ۱۰، تهران: مکتبه الصدر، ۱۳۷۳.

۶۹. قاسمی، جمال الدین، محاسن التأویل، ج ۲، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۸ه.ق، ۱۹۹۷م.
۷۰. قرطبی، محمد بن احمد، الجامع الاحکام القرآن، ج ۵، بخش ۲، تهران: ناصر خسرو، ۱۳۶۴.
۷۱. کاشف الغطاء، جعفر بن خضر، کاشف الغطاء عن مبهمات الشریعه، ج ۴، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۲۲ق.
۷۲. محقق حلی، جعفر بن حسن نجم الدین، شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ج ۱، چاپ دوم، قم: اسماعیلیان، ۱۴۰۸.
۷۳. مدرسی، سید محمد تقی، الفقه الاسلامی احکام جهاد، ج ۱، چاپ اول، قم: انتشارات محبان الحسین علیه السلام، ۱۳۸۰.
۷۴. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن، ج ۶، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰.
۷۵. مفید، محمد بن محمد، الارشاد، ج ۱، چاپ اول، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.
۷۶. مکارم شیرازی، ناصر، الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل، ج ۳، قم: مؤسسه الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۷۹.
۷۷. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، ج ۲، چاپ هفتم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۹۸۱م.

ج) مقالات

۷۸. جانی پور، نهند، «جهاد؛ مقوله‌ای فرهنگی - اعتقادی در چارچوب سبک زندگی اسلامی»، دو فصلنامه پژوهشی، سال چهارم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۲.
۷۹. جعفر شانظری و مجید یاریان کوپائی و حمیدرضا عبدلی مهرجردی، «درآمدی بر روش و گرایش تفسیری شیخ محمد عبده»، نشریه عیون، شماره ۲، ۱۳۹۹.
۸۰. حبیب زاده، توکل، «جهاد در اسلام به مفهوم مسئولیت حمایت»، فصلنامه حقوق عمومی اسلامی، سال اول، شماره اول، پاییز و زمستان، ۱۳۹۵.
۸۱. ربانی، مهدی، سید ابراهیم رئیسی، سال ۲۳ شماره ۴ زمستان ۱۳۹۷، ص ۸.
۸۲. رستمی نسب و ابراهیمی، «بررسی و تبیین جایگاه جهاد به عنوان یکی از مبانی دفاع مقدس در قرآن کریم»، کرمان: نشریه ادبیات پایداری، سال هفتم، شماره ۱۳، ۱۳۹۴.
۸۳. رئیسی جان، محمد، «جهاد و دفاع مقدس از دیدگاه قرآن و روایات»، فصلنامه جامع دفاع مقدس، سال اول، شماره ۲۰، زمستان ۱۳۹۵.
۸۴. شاهرودی، محمدرضا، پهلوان منصور، امیراحمدی علی اکبر، «جهاد و اسارت از دیدگاه قرآن و اهل بیت علیهم السلام»، انگیزه‌ها و اهداف، فصلنامه پژوهش‌های قرآن و حدیث، سال پنجاهم، شماره دوم، پاییز و زمستان، ۱۳۹۶.
۸۵. فخعلی، محمد تقی، «تأملی درباره جهاد ابتدایی دعوت»، فصلنامه شماره ۷۷، ۱۳۸۵.

۸۶. فیضی، فهیمه، علی زاده موسوی، سیدمهدی، «ملاک و شرایط تکفیر از دیدگاه رشیدرضا»، سال دوم، شماره سوم، بهار و تابستان، ۱۳۹۴.

۸۷. محمد هادی معرفت، «ویژگی‌های میزان»، مجله کیهان اندیشه، ۱۳۶۹ ه. ش.

(د) پایان نامه

۸۸. احمدی، ته‌مین، بررسی تطبیقی دیدگاه علامه طباطبائی و آیت الله صالحی نجف آبادی درباره جهاد در اسلام، تهران: دانشکده علوم انسانی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۷.

۸۹. خداپنده‌لو، زهرا، بررسی تطبیقی معانی ثانوی امر و نهی در سه جزء آخر قرآن کریم از منظر علامه طباطبائی و ابن عاشور، حوزه علمیه رفیع‌المصطفی، پایان‌نامه سطح سه، ۱۳۹۹.

۹۰. ذوالفقاری، زهرا، پایان‌نامه: بررسی تطبیقی جنگ و جهاد از دیدگاه قرآن و تورات، اراک: دانشکده علوم انسانی، ۱۳۹۳.

۹۱. سادات ارفع، فاطمه، زیبایی‌های بلاغی جملات و تأثیر آن در معنای آیات در تفسیر میزان، حوزه علمیه کوثر، تهران، پایان‌نامه سطح ۳، ۱۳۹۴.

۹۲. مرادی، معصومه، بررسی تطبیقی جهاد در آرای تفسیری علامه طباطبائی و شیخ شنقیتی، اراک: دانشکده علوم انسانی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۸.

۹۳. میرباقری، سیدمحسن، بررسی مسئله دفاع و جهاد از دیدگاه فخررازی و علامه طباطبائی، تهران: دانشکده علوم انسانی، کارشناسی ارشد، ۱۳۹۷.

(ر) سایت‌ها

۹۴. پایگاه جامع علوم قرآن quran.inoor.ir

۹۵. کتابخانه مدرسه فقهات www.eshia.ir

۹۶. کتابخانه قائمیه www.ghbook.ir

۹۷. کتابخانه دیجیتال نور www.noorlib.ir

۹۸. نورمگز www.noormags.ir

۹۹. ایران داک www.irandoc.ac.ir

۱۰۰. پایگاه جامع علوم انسانی www.ensani.ir

۱۰۱. ویکی فقه، و یکی نور. wikifegh-wikinoor

۱۰۲. www.marifat.nashriyat.ir

۱۰۳. سایت مرسلات، www.morsab.it

۱۰۴. سایت علمی و پژوهشی آسمان www.aseman.ir

۱۰۵. پرتال امام خمینی.